

Fanny & Alexander ^{Ravenna-Brussels}

Se questo è Levi

theatre

Senate of Belgium

Italian → NL, FR, EN | 1h

KUNSTENFESTIVAL DES ARTS
KUNSTENFESTIVAL DES ARTS
KUNSTENFESTIVAL DES ARTS

Presentation: Kunstenfestivaldesarts, Senate of Belgium
With: Andrea Argentieri | Concept and direction: Luigi
De Angelis | Dramaturgy: Chiara Lagani | Production: E/
Fanny & Alexander | Subtitles and translation: Babel Subtit-
ling

Performances in Brussels with the support of the Istitu-
to Italiano di Cultura in Brussels and ATER Fondazione

07.05

17:00 | NL, FR

19:00 | NL, EN

21:00 | FR, EN

08.05

17:00 | FR, EN

19:00 | NL, FR

21:00 | NL, EN

NL

Andrea Argentieri vertolkt de rol van de schrijver Primo Levi aan de hand van de audio- en videodocumentatie van de vitrinekasten van de RAI – de Italiaanse Nationale Televisie. De acteur neemt de stem, gebaren, houding en taal van de schrijver over in de eerste persoon. Het is een tête-à-tête ontmoeting waarin de schrijver waarheidsgetrouw verhaalt over zijn ervaringen in de concentratiekampen, onderbouwd met een bijzonder heldere getuigenis. Zijn transparante blik glijdt over zijn herinneringen en stelt hem in staat het onuitspreekbare uit te drukken, zijn spreken vloeit voort vanuit een schijnbaar rustig en redelijk kader.

Dankzij de remote-acting techniek waarmee Fanny & Alexander in de laatste 15 jaar geëxperimenteerd hebben, proberen we op basis van de duizelingwekkende vraag de schrijver te portretteren: in welke mate knaagt deze getuigenis nog en in welke mate dringt ze nog tot ons door? Kan de gevoeligheid van een acteur die zichzelf onderdompelde in het originele materiaal dat overblijft van die schrijver, ons raken?

Kan de plotse revelatie van een stem, van een lichaam-ziel, een blauwprint van zichzelf drukken op het lichaam van een acteur die veel jonger is dan het model dat hij najaagt? Kan die acteur de kracht en de noodzaak van de schrijvers' getuigenis op een nog dwingender manier naar buiten doen komen?

Se questo è Levi is het portret van een acteur. Het is de poging om de ervaring van het verslag te concretiseren, oog in oog met de schrijver.

De obsessie met superrealisme

“Primo Levi spreekt in zijn boek *I sommersi e i salvati* – de Duitse vertaling van *Se questo è un uomo* – van een bijna obsessieve poging tot superrealisme, waarin hij wil dat de vertaling een soort directe bandopname van de ervaring is, een soort terugblik op de taal of een *empirische* reconstructie. Deze obsessie was de drijvende kracht achter het *Se questo è Levi* project en fungeerde tevens als leidraad. Een acteur wordt in een situatie gezet waarin hij wordt doortrokken van de opgenomen stem van een andere man, waarin hij die stem aantrekt als een tweede huid, waarin hij een *zielenbad* neemt, waarin hij zichzelf weekt als een streng wol geweekt in water.

In *Se questo è Levi* leest de acteur niet maar hij wordt gelezen door een vreemde stem die door hem loopt. Hij materialiseert het geluid – dat hij via een koptelefoon hoort, zoals in een chemisch proces en spreekt het onmiddellijk terug uit. Hij bestudeerde hiervoor de proxemiek van de schrijver, zijn gezichtsuitdrukkingen, zijn innerlijke en uiterlijke emoties. Hij zorgde ervoor dat het andere leven, de huid van die andere ziel door een geluidsbad in hem leefde.

Het is een vorm van nabootsing door nabijheid, waarin de acteur moet weten hoe hij plaatsmaakt voor innerlijke gelijkenissen en deze in zich opneemt, overeenkomstigheden met zijn eigen ervaringen, respect, weerkaatsing. Het is een soort meditatieve observatie waarin de acteur zich niet kan laten leiden door een wilskrachtige, bevestigende verleiding maar eerder moet inschatten hoe hij moet ontvangen, hoe hij een antenne kan zijn, kan opvangen, zich kan laten doordringen, en het los kan laten.

In de stem van een schrijver met een veelzijdige persoonlijkheid zoals Primo Levi zit een heel rijke wereld genesteld die bestaat uit emoties, opgehouden of losgelaten, er kan een complex raderwerk in ontwaard worden. De traumatische ervaringen liggen verborgen in de korrel van de stem, maar bovenal vloeit alle kracht uit z'n karakter, rede en missie.

Marco Belpolti wijst in *Primo Levi from the front and in profile* op de retorische kracht die in Levi's schrijven huist, alsof Levi eerst en vooral een mondelinge schrijver was in plaats van een literaire schrijver.

Zijn behoefte aan getuigen is voelbaar in zijn teksten, alsof ze eerst getest zijn op een treinreis, thuis, in lezingen, voor verschillende groepen luisteraars die hij toevallig ontmoette en voor wie hij nooit terugschrok... En vice versa, zijn radio- en televisie interviews zijn ongelofelijk helder, ze lijken geschreven te zijn op het moment waarop hij ze uitspreekt, er is een continuïteit tussen het mondelinge en het schriftelijke in beide richtingen.

Daarom hebben we ervoor gekozen niet de literaire werken van Primo Levi te vertolken maar we wilden liever de kracht van zijn spreektaal onderzoeken, waaruit heel levendige concepten opduiken die voor het eerst lijken uitgesproken te worden op het moment waarop ze door de acteur gearticuleerd zijn. De woorden van vandaag lijken op geslepen pijlen, politieke antwoorden in de grijze zone eigen aan deze tijd.

Fanny & Alexander is een artistiek collectief opgericht in Ravenna (Italië) in 1992 door Luigi de Angelis (regisseur, set- en lichtontwerper) en Chiara Lagani (dramaturge, auteur en actrice). Fanny & Alexander destilleert events uit de culturele versmelting van verschillende artistieke disciplines, waaronder theater, visuele kunsten, muziek, cinema en literatuur. Het gezelschap maakt hoofdzakelijk theaterstukken, live performances, opera's en installaties, die telkens vorm krijgen door samen te werken met een voortdurend veranderend netwerk van kunstenaar-essen uit verschillende disciplines. De interactie van wat er op scène gebeurt en dat wat ernaast gebeurt, belicht de relaties tussen traditie en nieuwe technologieën. Recente voorstellingen die regelmatig in de prijzen vallen zijn *Storia di un'amicizia* ("Het verhaal van een vriendschap"), de theaterversie van Elena Ferrante's *Neapolitan Quartet*, *Se questo è Levi* ("Als deze man Levi is") en *Sylvie and Bruno* (Einaudi editori, 2021). Muziektheater is de meest dankbare artistieke werkvorm voor Fanny & Alexander. Het operarepertoire dat Luigi De Angelis regisseerde bevat *Die Zauberflöte* van W. A. Mozart (Teatro Comunale van Bologna, 2015) en *L'isola disabitata* (Teatro Alighieri van Ravenna en Opéra de Dijon, 2021). Sinds 2015 is Luigi De Angelis artiest in residentie in België bij Muziektheater Transparant waar hij betrokken is bij het jongerenoperaproject voor de Summerschool van deSingel in Antwerpen (*Orfeo viagero* van Claudio Monteverdi, *Les Indes Galantes* van Jean-Philippe Rameau maken onder andere deel uit van de projecten) en recenter, *The Garden* die in première ging op Roma Europa Festival in 2021 en *Passio* dat vertoond werd op het Klara-festival in 2022. Fanny & Alexander heeft de Special Ubu Prize 2019 in ontvangst mogen nemen en Andrea Argentieri heeft de Ubu Prize 2019 for Best Actor or Performer under 35 gekregen voor *Se questo è Levi*.

FR

En partant des documents audio et vidéo de la RAI –la télévision nationale italienne–, Andrea Argentieri joue le rôle de l'écrivain Primo Levi, en assumant sa voix, sa gestuelle, ses postures et discours à la première personne. Il s'agit d'une rencontre en face à face au cours de laquelle l'écrivain, à partir du lien de vérité qui l'a inspiré dans ses œuvres, témoigne de son expérience dans les camps de concentration en s'appuyant sur une technique de témoignage très lucide, d'écramage de la mémoire, avec la transparence d'un regard capable d'exprimer l'indicible à partir du périmètre apparemment serein de la raison.

Grâce à la technique du jeu à distance expérimentée par Fanny & Alexander ces 15 dernières années, nous tentons de composer un portrait de l'écrivain à partir du vertige d'une question: dans quelle mesure ce témoignage est-il encore incisif et capable de nous parler à travers la sensibilité d'un acteur qui se laisse traverser par les matériaux originaux qui nous restent de cet auteur? L'épiphanie d'une voix, d'un corps-âme, s'imprimant sur le corps d'un acteur beaucoup plus jeune que l'empreinte-modèle qu'il poursuit, peut-elle faire jaillir la puissance et la nécessité de son témoignage de manière encore plus impérieuse?

Se questo è Levi est le portrait d'un acteur. La tentative de concrétiser l'expérience du reportage, face à face avec l'écrivain.

L'obsession du super-réalisme

Dans son livre *Les Naufragés et les Rescapés*, Primo Levi parle –à propos de la traduction allemande de *Si c'est un homme*– d'une tentative presque obsessionnelle de super-réalisme, dans laquelle il souhaite que la traduction soit une sorte d'enregistreur direct de l'expérience, une sorte de rétrovision à la langue ou de restauration *a posteriori*. Cette obsession a constitué le moteur du projet *Se questo è Levi* et sa ligne directrice. Mettre un acteur en condition d'être traversé par la voix enregistrée d'un autre homme, habiller sa voix comme une peau, y prendre un *bain d'âme*, s'en laisser imprégner, comme un écheveau de laine trempé dans l'eau.

Dans *Se questo è Levi*, l'interprète ne lit pas, mais est «lu» par une voix étrangère qui le traverse. Comme au cours d'un processus chimique, il matérialise le son –qui

lui est proposé à travers un casque – et le restitue instantanément, après avoir étudié la proxémique de l'écrivain, ses mimiques, ses émotions intérieures et extérieures, après avoir fait vivre en lui cette autre existence, cette autre peau d'âme, à travers un bain sonore.

C'est une forme de mimétisme par proximité, où il faut être capable de faire de la place, accueillir, chercher des similitudes intérieures, des correspondances avec sa propre expérience, respecter, réverbérer ; c'est une forme d'observation méditative, où il ne faut pas avoir de tentations volitives, affirmatives, mais plutôt savoir capter, être une antenne, intercepter, se laisser traverser, laisser couler.

À l'intérieur de la voix d'un écrivain à la personnalité multiforme comme celle de Primo Levi se niche un monde très riche, fait d'émotions contenues ou libérées, on peut y entrevoir un filigrane complexe ; les traumatismes de l'expérience se terrent dans le grain de la voix mais par-dessus tout s'écoulent la force de caractère, la raison et la mission.

Comme le souligne Marco Belpoliti dans *Primo Levi de face et de profil*, la force de l'oralité se ressent dans l'écriture de Levi, comme si Levi était avant tout un écrivain oral plutôt qu'un écrivain « de plume ».

Son besoin de témoignage se ressent dans l'écriture, comme si ses textes avaient d'abord été « testés » lors d'un voyage en train, chez lui, lors de conférences, devant les différentes communautés d'auditeur·ices qu'il rencontrait et devant lesquelles il ne se dérobait jamais... Et *vice versa*, ses entretiens radiophoniques ou télévisés sont d'une incroyable lucidité, ils semblent écrits au moment-même de leur énonciation, il existe une continuité entre oralité et écriture dans les deux sens.

C'est pourquoi nous avons choisi de ne pas mettre en scène les œuvres littéraires de Primo Levi, mais avons préféré nous arrêter sur la puissance écrasante de son langage oral, d'où surgissent des concepts très vivants qui semblent être prononcés pour la première fois à l'instant-même où ils sont énoncés par l'acteur, donnant l'impression d'être des mots d'aujourd'hui, des flèches acérées, des réponses politiques à la zone grise de notre époque.

Luigi De Angelis

Fanny & Alexander est une alliance artistique fondée à Ravenne (Italie) en 1992 par Luigi de Angelis (metteur en scène, scénographe et éclairagiste) et Chiara Lagani (dramaturge, autrice et actrice). Fanny & Alexander produit des événements dérivés de la fusion culturelle de différents langages artistiques, dont le théâtre, les arts visuels, la musique, le cinéma et la littérature. La compagnie crée essentiellement des pièces de théâtre, spectacles vivants, opéras et installations, tous issus d'un réseau en constante évolution d'artistes de différentes disciplines, dont l'interaction sur et hors scène donne lieu à une réflexion sur les relations entre tradition et nouvelles technologies. Parmi leurs projets récents, et souvent primés, figurent *Storia di un'amizizia* (« Histoire d'une amitié »), la version théâtrale du *Quatuor napolitain* d'Elena Ferrante, *Se questo è Levi* (« Si c'est Levi ») et *Sylvie and Bruno* (Einaudi editori, 2021). Le théâtre musical est l'un des domaines les plus prolifiques de Fanny & Alexander. Citons, parmi les opéras que Luigi De Angelis a mis en scène, *Die Zauberflöte* de W. A. Mozart (Teatro Comunale de Bologne, 2015) et *L'isola disabitata* (Teatro Alighieri de Ravenne et Opéra de Dijon, 2021). Depuis 2015, Luigi De Angelis est artiste en résidence en Belgique au Muziektheater Transparant, qui l'a impliqué dans le projet Jongerenopera pour la Summerschool de deSingel à Anvers (*Orfeo viajero* de Claudio Monteverdi, *Les Indes Galantes* de Jean-Philippe Rameau parmi les projets) et, plus récemment, *The Garden*, qui a été créé au Romaeuropa Festival en 2021 et *Passio*, qui a débuté au Klarafestival 2022. Fanny & Alexander a reçu le Special Ubu Prize 2019 et Andrea Argentieri le Ubu Prize 2019 for Best Actor or Performer under 35 pour *Se questo è Levi*.

EN

Starting from the audio and video documents of the RAI –Italian National TV– showcases, Andrea Argentieri plays the role of the writer Primo Levi, assuming his voice, gestures, postures, speeches in the first person. It is a face to face meeting, in which the writer, starting from the bond of truth that inspired him in his works, testifies his experience in the concentration camps with a technique of very lucid testimony, of skimming of memory, with the transparency of a gaze capable of expressing the unspeakable starting from the apparently serene perimeter of reason.

Thanks to the remote-acting technique –of hetero-direction– experimented by Fanny & Alexander in the last 15 years, we try to compose a portrait of the writer based on the vertigo of a question: how much this testimony is still stinging and able to speak to us through the sensitivity of an actor who lets himself be traversed by the original materials that remain to us of that writer? Can the epiphany of a voice, of a body-soul, imprint itself on the body of an actor much younger than the model-imprint he pursues, make the power and necessity of his testimony gush out in an even more compelling way?

Se questo è Levi is an actor's portrait. It is the attempt to concretize the experience of the report, face to face with the writer.

The obsession with super realism

Primo Levi, in his book *I sommersi e i salvati*, speaks –about the German translation of *Se questo è un uomo*– of an almost obsessive attempt at super-realism, in which he wants the translation to be a kind of direct tape recorder of the experience, a kind of retrovision to the language or a *posteriori* restoration. This obsession was the driving force behind the *Se questo è Levi* project and its guideline. Putting an actor in the condition of being crossed by the recorded voice of another man, of dressing his voice like a skin, of taking a *soul bath* in it, making himself soaked, like a skein of wool soaked in water.

In *Se questo è Levi* the interpreter does not read, but is “read” by a foreign voice that passes through him. As in a chemical process, he makes material the sound –that is proposed to him through a headset– and gives it out instantly, having studied the writer's proxemics, his facial expressions,

his inner and outer emotions, having made that other life, that other soul skin, live in him through a sound bath.

It is a form of mimicry by closeness, in which one must know how to make room, welcome, look for interior similarities, correspondences with one's own experience, respect, reverberate; it is a form of meditative observation, in which one must not have volitional, affirmative temptations, but rather one must know how to capture, be an antenna, intercept, let oneself be crossed, let it flow.

Inside the voice of a writer with a multifaceted personality like that of Primo Levi a very rich world nestles, made up of emotions, held or released, a complex filigree can be glimpsed in it; the traumas of experience are hidden in the grain of the voice, but above all, all the strength of character, reason and mission flows.

As Marco Belpoliti points out in *Primo Levi from the front and in profile*, the strength of orality is felt in Levi's writing, as if Levi were first of all an oral writer rather than a pen writer.

His need for testimony is felt in writing, as if his texts had first been "tested" on a train journey, at home, in conferences, in front of the various communities of listeners that he happened to meet and from which he never shied away... And vice versa, his radio or television interviews are incredibly lucid, they seem written when they are enunciated, there is a continuity between orality and writing in both directions.

For this reason we have chosen not to stage Primo Levi's literary works, but we have preferred to stop in the overwhelming strength of his oral language, from which very vivid concepts arise that seem to be pronounced for the first time at the very moment in which they are enunciated by the actor, making it seem like today's words, sharp arrows, political responses to the gray zone of these times.

Luigi De Angelis

Fanny & Alexander is an artistic alliance founded in Ravenna (Italy) in 1992 by Luigi de Angelis (director, set and lighting designer) and Chiara Lagani (dramaturgist, author and actress). Fanny & Alexander produces events from the cultural fusion of different artistic languages, including theatre, visual arts, music, cinema and literature. The Company mainly creates plays, live performances, operas and installations, all drawn from an ever changing network of artists across different disciplines, whose interaction on and off stage gives thought to the relations between tradition and new technologies. Among their recent and often prize-winners projects are *Storia di un'amicizia* ("Story of a Friendship"), the theatrical version of Elena Ferrante's *Neapolitan Quartet*, *Se questo è Levi* ("If this is Levi") and *Sylvie and Bruno* (Einaudi editori, 2021). Music theater is one of the most prolific field of Fanny & Alexander. Luigi De Angelis has directed several operas: *Die Zauberflöte* by W. A. Mozart (Teatro Comunale of Bologna, 2015) and *L'isola disabitata* (Teatro Alighieri of Ravenna and Opéra de Dijon, 2021), amongst others. From 2015 Luigi De Angelis is artist in residence in Belgium at Muziektheater Transparant, that involved him in the Jongerenopera project for the Summerschool of deSingel in Antwerp (*Orfeo viajero* by Claudio Monteverdi, *Les Indes Galantes* by Jean-Philippe Rameau amongst the projects) and, more recently, *The Garden* which premiered at Romaeuropa Festival in 2021 and *Passio*, that debuted at Klarafestival 2022. Fanny & Alexander received the Special Ubu Prize 2019 and Andrea Argentieri received the Ubu Prize 2019 for Best Actor or Performer under 35 for *Se questo è Levi*.

The Politics of Music

---

talks & encounters

KANAL-Centre Pompidou/K1

EN | Free entrance, registration required

Music as a space of
Conquest & Domination

14.05

14:00 — 15:00

*On fostering nationalism
and exclusion through music*

With Jelena Jureša,
Arlette-Louise Ndakoze

15:30 — 16:30

*On the use of music
as an instrument of torture*

With Tony Cokes, Steve
Goodman

17:00 — 18:00

*On the capitalistic
and racist dynamics of sampling*

With Hassan Khan,
Jean-Hugues Kabuiku,
Mathys Rennela

19:00 — 21:00

PERFORMATIVE READING

Maan Abu Taleb, *The Congress*

FOLLOWED BY A CONVERSATION

With Maan Abu Taleb
and Reem Shadid

Music as a space of
Resistance & Liberation

15.05

14:00 — 15:00

*On music as testimony
against police brutality*

With Bonaventure Soh Bejeng
Ndikung

15:30 — 16:30

*On noise and sound
to portray and control chaos*

With Reem Shadid, Yara
Mekawei

17:00 — 18:00

*On the dichotomy and relationship
between “the mainstream”
& “the margin”*

With Hajer Ben Boubaker,
Fatima-Zohra Ait El Maâti

21:30

OPEN PRESENTATION

Calixto Neto, *Crazy Evil Nigght*
(at MIM, see also pg 56)

Presentation: Kunstenfestivaldesarts, KANAL-Centre Pompidou,
Kaaitheater

A programme by Kunstenfestivaldesarts

In partnership with: The Funambulist, Radio AIHara, ARGOS, Cour-
tisane, Auguste Orts, Mophradat, MIM, Lagrange Points

Ook te zien op Kunstenfestivaldesarts / À voir aussi au
Kunstenfestivaldesarts / Also at Kunstenfestivaldesarts

Okwui Okpokwasili

Bronx Gothic

LES BRIGITTINES

07.05, 22:00

08.05, 17:00

09.05, 20:30

10.05, 20:30

11.05, 20:30

12.05, 19:00

Lav Diaz

Hymno

CINEMA GALERIES

10.05, 18:30 (PERFORMANCE)

08 — 29.05 (EXHIBITION)

Bárbara Bañuelos & Carles Albert Gasulla

Hacer Noche

BRUSSELS-NORTH STATION — FORMER RAILWAY MUSEUM

08.05, 18:00

09.05, 20:00

10.05, 20:00

11.05, 20:00

François Chaignaud & Geoffroy Jourdain

t u m u l u s

KAATHEATER

07.05, 20:30

08.05, 20:30

09.05, 20:30

Centredufestivalcentrum

Kaaitheater
Saintelettesquare 20 Square Saintelette
1000 Brussel/Bruxelles
+32 (0)2 210 87 37
tickets@kfda.be

Bar and resto
Open every day, from 18:00

Parties
07.05, Opening party
28.05, Closing party
+ Party every Friday & Saturday
+ Concert & DJ's every Saturday

Ticketbureau/Billetterie/Box office

07.05 — 28.05
Every day, 12:00 — 20:00

Online/En ligne

www.kfda.be/tickets

kfda.be	
facebook	@kunstenfestivaldesarts
instagram	@kunstenfestivaldesarts
twitter	@KFDABrussels
newsletter	kfda.be/newsletter #KFDA22

V.U. / E.R.
Frederik Verrote, Kunstenfestivaldesarts
Handelskaai 18 Quai du Commerce
1000 Brussel/Bruxelles